

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра міжнародного та європейського права

Міждисциплінарна курсова робота

на тему:

Особливості змісту права на повагу до приватного і сімейного життя, до житла і таємниці кореспонденції у прецедентних рішеннях Європейського суду з прав людини.

Студентки 3 курсу МП-31 групи

Галузь знань 29 Міжнародні відносини

Спеціальність 293 Міжнародне право

Яшук Яни Віталіївни

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач

кафедри міжнародного та європейського права

Саванець Людмила Михайлівна

Національна шкала: _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ECTS _____

Члени комісії:

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2026

Зміст

Вступ.....	3-5
Розділ 1. Теоретико-правові засади права на повагу до приватного і сімейного життя, до житла і таємниці кореспонденції	6-12
1.1. Поняття та зміст права на повагу до приватного і сімейного життя, до житла і кореспонденції.....	6-10
1.2. Нормативно-правове регулювання права на приватність у міжнародному та європейському праві.....	10-12
Розділ 2. Право на приватність у практиці Європейського Суду з прав людини.....	13-21
2.1. Ключові підходи ЄСПЛ до тлумачення статті 8 Європейської Конвенції.....	13-15
2.2. Аналіз провідних рішень ЄСПЛ щодо приватного і сімейного Життя.....	16-18
2.3. Судова практика щодо захисту житла та недоторканності Кореспонденції.....	18-21
Розділ 3. Особливості змісту права на приватність у прецедентних рішеннях ЄСПЛ.....	22-29
3.1. Критерії втручання держави у право на приватність у практиці ЄСПЛ.....	22-24
3.2. Баланс між правом на приватність та суспільними Інтересами.....	24-26
3.3. Вплив рішень ЄСПЛ на формування національної практики захисту Приватності.....	26-29
Висновки.....	30-32
Список використаних джерел.....	33-34

Вступ

Актуальність проблеми в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, глобалізації та посилення контролю з боку держав, питання захисту приватного життя набуває особливої гостроти. Право на повагу до приватного і сімейного життя, до житла і таємниці кореспонденції є фундаментальною особистою свободою та автономією індивіда в демократичному суспільстві. Ефективна реалізація цих прав є запорукою захисту людини від свавільного втручання з боку державних органів та приватних осіб.

Особливу роль у тлумаченні та забезпеченні цих прав відіграє Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). Стаття 8 Європейської конвенції з прав людини, яка закріплює ці гарантії, є однією з найбільш динамічних у застосуванні. Завдяки прецедентній практиці ЄСПЛ зміст права на приватність постійно розширюється, адаптуючись до викликів сучасності, таких як електронне стеження, захист персональних даних та нові форми сімейних відносин.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибокого аналізу правових позицій ЄСПЛ для правильної імплементації міжнародних стандартів у національну правову систему України. Враховуючи євроінтеграційні прагнення нашої держави та обов'язковість практики Суду як джерела права в Україні, вивчення особливостей змісту права на приватність через призму прецедентних рішень є критично важливим для вдосконалення вітчизняного законодавства та судочинства.

Метою курсової роботи є комплексне дослідження змісту та особливостей реалізації права на повагу до приватного і сімейного життя, житла і таємниці кореспонденції на основі аналізу прецедентної практики Європейського суду з прав людини.

Для досягнення цієї мети визначено наступні завдання:

1. Розкрити поняття та теоретичний зміст складових права на приватність.

2. Проаналізувати систему нормативно-правового регулювання цього права на міжнародному та європейському рівнях.

Дослідити ключові підходи ЄСПЛ до тлумачення статті 8 Конвенції.

3. Проаналізувати провідні рішення Суду щодо захисту приватного життя, житла та кореспонденції.

4. Визначити критерії допустимого втручання держави у ці права та механізми балансування приватних і суспільних інтересів.

5. Оцінити вплив прецедентів ЄСПЛ на формування національної практики захисту приватності.

6. Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері забезпечення та захисту прав людини на приватність.

Предметом дослідження є особливості змісту права на повагу до приватного і сімейного життя, житла і таємниці кореспонденції у прецедентних рішеннях ЄСПЛ.

Під час написання роботи було застосовано низку дослідницьких методів:

Формально-юридичний метод—для аналізу норм Конвенції та інших міжнародних актів.

Герменевтичний метод—для тлумачення правових позицій, викладених у рішеннях ЄСПЛ.

Системно-структурний метод — для дослідження взаємозв'язку між різними елементами права на приватність.

Порівняльно-правовий метод—для зіставлення міжнародних стандартів та їхнього відображення в українській правовій практиці.

Структура курсової роботи включає вступ, три розділи, висновки і список використаних джерел у першому розділі розглядаються теоретико-правові засади права на приватність та його нормативне регулювання. Другий розділ присвячено

аналізу конкретної практики ЄСПЛ та ключових прецедентів щодо кожної зі складових статті 8 Конвенції. Третій розділ фокусується на критеріях обмеження права та впливі міжнародних судових стандартів на національну систему права.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО–ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРАВА НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ, ДО ЖИТЛА І ТАЄМНИЦІ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ

1.1. Поняття та зміст права на повагу до приватного і сімейного життя, до житла і кореспонденції

Формування цілісної системи нормативно-правового регулювання приватності є наслідком тривалої еволюції гуманістичних ідей, які після Другої світової війни знайшли своє відображення у конкретних міжнародних стандартах. У сучасному глобалізованому світі право на приватність вийшло за межі внутрішніх справ окремих держав, ставши об'єктом ретельного аналізу та регулювання міжнародної спільноти. Це зумовлено тим, що загрози особистій автономії сьогодні набувають транскордонного характеру, що вимагає ефективних та уніфікованих правових механізмів захисту. Міжнародне та європейське право забезпечують той необхідний фундамент, який стає основою сучасного розуміння права на недоторканність особистого життя, об'єднуючи традиційні декларативні принципи з дієвими механізмами регулювання, адаптованими до викликів цифрової епохи.

Право на повагу до приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції є однією з найскладніших і найважливіших концепцій сучасної юриспруденції. Це право належить до сфери особистих немайнових прав фізичної особи, забезпечуючи захист її автономії, недоторканності особистого простору та можливості реалізовувати себе без зовнішнього втручання чи тиску. Формування цього права на міжнародному рівні стало визначальним етапом у розумінні людини як суб'єкта, що володіє базовим правом на захист від свавільного втручання в її особисте життя. У 1948 році стаття 12 Загальної декларації прав людини вперше закріпила принцип захисту приватного та сімейного життя, таємниці кореспонденції і недоторканності житла, що стало основою для подальшого розвитку цієї важливої правової категорії [18]. Згодом ці принципи стали більш детально окресленими у Міжнародному пакті

про громадянські та політичні права 1966 року, у якому було визначено обов'язок держав забезпечувати належний правовий захист від будь-яких неправомірних втручань у приватне життя особи [22].

У контексті європейського правового порядку зміст цього права втілюється у положеннях статті 8 Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод. Характерною особливістю цієї норми є її багатоаспектне тлумачення, яке охоплює не лише захист від фізичного втручання, але й гарантує право на розвиток і підтримку соціальних зв'язків, право на визначення сексуальної ідентичності, а також забезпечує ефективний захист персональних даних [19]. В Україні реалізація цих міжнародних стандартів закріплена на рівні Конституції. Основний Закон чітко забороняє будь-які форми втручання в особисте та сімейне життя громадян, за винятком ситуацій, визначених законом і обґрунтованих необхідністю забезпечення національної безпеки або громадського порядку. Крім того, Конституція гарантує недоторканність житла громадян та охороняє право на конфіденційність листування, телефонних розмов і інших видів комунікації [20].

Цивільно-правовий аспект цього права висвітлюється у положеннях Цивільного кодексу України, який включає право на недоторканність особистого і сімейного життя до категорії основоположних особистих немайнових прав, що належать кожній фізичній особі з моменту її народження [26]. У наукових дослідженнях акцентується на тому, що ці права мають абсолютний характер, що зумовлює обов'язок усіх інших суб'єктів утримуватися від будь-яких дій, які можуть втручатися у приватну сферу особи [27]. Концепція приватного життя трактується як сфера особистої діяльності, яка включає стиль життя, стан здоров'я, релігійні переконання та інші аспекти, розголошення яких вважається небажаним без попередньої згоди самого індивіда.

У сучасній науковій дискусії з питань права акцентується увага на тому, що швидкий технологічний прогрес суттєво впливає на трансформацію поняття приватності. Особливе місце у цьому процесі займають соматичні права — права особи на

контроль над власним тілом, біологічними матеріалами та даними, які відображають її генетичну ідентичність. Виявлення таких тенденцій підкреслює динамічну природу права на приватне життя як юридичної категорії, що здатна адаптуватися до нових викликів, спричинених розвитком біотехнологій і інформаційних систем. У зазначеному контексті будь-яка інформація щодо фізичного або біологічного стану людини набуває статусу невід'ємного елемента її персонального простору, який забезпечується правовим захистом [17, ст. 346]

Сімейне життя у правових нормах трактується в максимально широкому значенні. Це поняття включає не тільки офіційно зареєстрований шлюб, але й фактичні сімейні відносини, які базуються на спільному проживанні, веденні спільного господарства та спільному вихованні дітей. Воно розглядається як система соціальних зв'язків, що ґрунтуються на шлюбі, родинних зв'язках або інших тривалих емоційних відносинах [16]. Держава водночас несе не лише негативне зобов'язання утримуватися від втручання в сімейні справи, але й позитивний обов'язок забезпечувати умови для підтримання сімейних зв'язків та захисту прав і інтересів кожного члена родини.

Недоторканність житла як складова права на приватне життя охоплює фізичний простір, у якому людина реалізує своє право на особисту свободу. У межах правового підходу поняття "житло" включає не тільки офіційно зареєстроване місце проживання, але й будь-який простір, який індивід фактично використовує та сприймає як свій особистий. Відповідно до норм цивільного законодавства України, право на недоторканність житла гарантує, що ніхто не має права проникати в житлове приміщення без згоди його мешканця, за винятком випадків, коли це дозволено обґрунтованим рішенням суду, наприклад, для захисту життя чи майна. Забезпечення захисту житлового простору виступає фундаментальною умовою для реалізації права на спокій і комфорт, адже саме вдома людина має відчувати себе захищеною від будь-яких втручань чи небажаного спостереження [25].

Таємниця кореспонденції охоплює захист усіх форм обміну інформацією між людьми. Якщо раніше це переважно стосувалося традиційної пошти, то нині головний акцент змістився на електронну пошту, переписки в месенджерах і цифрові дані інтернет-комунікацій. Сучасні підходи до оновлення цивільного законодавства враховують необхідність адаптації правил про таємницю кореспонденції до сучасних умов, зокрема викликів масового збору даних і автоматизованої обробки інформації. Незаконне перехоплення особистих повідомлень без відповідних підстав є серйозним порушенням особистих немайнових прав і призводить до обов'язку компенсувати завдану моральну шкоду [21, ст.45].

На завершення слід підкреслити, що право на повагу до приватного та сімейного життя, житла і кореспонденції не є абсолютним і може бути обмеженим за певних обставин. Державне втручання у ці сфери дозволяється виключно в межах, визначених законом, при наявності легітимної мети та дотриманні принципу пропорційності. Оновлення змісту цих прав у процесі модернізації Цивільного кодексу України спрямоване на створення правового середовища, яке забезпечує відчуття захищеності для кожної особи як у реальному світі, так і в цифровій сфері, це є важливою ознакою розвиненої правової держави [27].

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що розвиток міжнародно-правового режиму захисту приватності пройшов трансформаційний шлях від загальних моральних принципів до формування детальних юридичних норм і регламентів. Сучасна система регулювання, яка базується на інтеграції універсальних і регіональних правових механізмів, сприяє створенню високого рівня правової визначеності та забезпечує ефективний захист прав людини. Взаємне доповнення норм міжнародного права, законодавства Європейського Союзу та прецедентної практики Європейського суду з прав людини слугує міцним підґрунтям для вдосконалення національного законодавства. Цей підхід гарантує, що право на приватність залишатиметься ключовим інструментом охорони особистої свободи в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та суспільства загалом.

1.2. Нормативно-правове регулювання права на приватність у міжнародному та європейському праві

Становлення системи нормативно-правового регулювання приватності є підсумком тривалого розвитку гуманістичних ідей, які після Другої світової війни отримали втілення у вигляді конкретних міжнародних стандартів. У сучасному глобалізованому світі право на приватність вже не розглядається виключно як внутрішня справа окремих держав, а стало об'єктом посиленої уваги міжнародної спільноти. Це пояснюється тим, що загрози особистій автономії нині мають транскордонний характер, потребуючи узгоджених та уніфікованих правових інструментів захисту. Міжнародне та європейське право формують той надійний фундамент, на якому базується сучасне розуміння права на приватність, органічно поєднуючи традиційні декларативні принципи із дієвими регуляторними механізмами цифрової доби.

Міжнародне регулювання права на приватність спирається на систему універсальних документів, які сформували основу для розуміння захисту особистого життя. Відправною точкою цього процесу стала Загальна декларація прав людини, ухвалена у 1948 році [18], стаття 12 гарантує захист від неправомірного втручання у приватне і сімейне життя, недоторканність житла та таємницю кореспонденції. Ці принципи були закріплені й розширені в положеннях Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року. У рамках цього міжнародного документа на держави-учасниці було покладено зобов'язання впроваджувати відповідні законодавчі заходи для забезпечення захисту прав людини від будь-яких посягань з боку третіх осіб [22].

У правовій системі Європи центральну роль у захисті прав людини відіграє Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ухвалена в 1950 році. Зокрема, стаття 8 цього документа закріплює право кожної особи на недоторканність приватного і сімейного життя, визначаючи чіткі критерії для допустимості втручання державних органів у ці сфери. Однією з істотних особливостей європейського підходу

є те, що право на приватність трактується не лише як заборона стороннього впливу, але і як джерело позитивних зобов'язань держави. Це означає необхідність створення ефективних механізмів для забезпечення реалізації зазначеного права в межах національних правових систем [19].

Право Європейського Союзу є унікальною та надзвичайно динамічною системою регулювання, де захист персональних даних визнається як окреме і базове право. Основи забезпечення приватності в рамках ЄС спираються на принципи верховенства права та безпосередньої дії нормативних положень [24]. Важливу роль у цьому процесі відіграє не лише Хартія основних прав ЄС, а й спеціалізоване законодавство. Особливо варто відзначити Загальний регламент про захист даних (GDPR), який сьогодні визнаний глобальним стандартом у сфері інформаційної безпеки [23].

Аналіз правової природи приватності в європейському контексті дає змогу виділити її індивідуальний і структурний аспекти. Індивідуальний аспект зосереджений на забезпеченні особистого контролю людини над її інформацією. У той час структурний аспект покладає на держави та організації відповідальність за створення таких систем обробки даних, які максимально зменшують ризики порушення прав людини в умовах цифровізації [2]. Це набуває особливої значущості в умовах стрімкого розвитку технологій масового спостереження, що змушує правові норми ЄС постійно адаптуватися для гарантування ефективного захисту особистих прав.

Важливим аспектом європейського права в галузі прав людини є взаємодія між судовою практикою Суду ЄС та Європейського суду з прав людини. Ці дві установи виробили спільні підходи до тлумачення обмежень у сфері приватності, що гарантують, що будь-яке втручання відповідає закону та має легітимну мету. Така співпраця сприяє створенню «багаторівневої» системи гарантій, яка охоплює як традиційні аспекти особистого життя, так і новітні виклики цифрової епохи, пов'язані з обробкою великих обсягів даних [23]. Національне законодавство України, зокрема

Конституція та галузеві нормативно-правові акти, поступово приводяться у відповідність до сучасних європейських стандартів. Сьогодні регулювання питань приватності в Україні неможливо розглядати окремо від міжнародних зобов'язань, адже саме вони значною мірою визначають зміст і межі реалізації відповідних правових норм на національному рівні[20]. Нормативно-правове регулювання приватності в рамках міжнародного та європейського права формує цілісну систему, яка орієнтована на забезпечення захисту автономії особи в контексті сучасного глобалізованого та технологічного суспільства.

Підсумовуючи, можна сказати, що міжнародно-правовий режим захисту приватності еволюціонував від загальних моральних принципів до впровадження детально розроблених юридичних норм. Сучасна система регулювання, заснована на поєднанні універсальних і регіональних інструментів, забезпечує високий рівень правової визначеності та захисту для кожної особи. Гармонійне співіснування норм міжнародного права, права Європейського Союзу та практики Європейського суду з прав людини створює міцну основу для подальшого вдосконалення національного законодавства. Це, своєю чергою, гарантує збереження права на приватність як ефективного засобу захисту людської свободи в умовах стрімкого технологічного розвитку.

РОЗДІЛ 2. ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ У ПРАКТИЦІ

ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

2.1. Ключові підходи ЄСПЛ до тлумачення статті 8 Європейської

Конвенції

Стаття 8 Європейської конвенції з прав людини є однією з найдинамічніших і найзмістовніших норм міжнародного права, адже вона охоплює основоположні аспекти людського життя: право на приватність, сім'ю, недоторканність житла та таємницю спілкування. Глибоке розуміння цієї статті неможливе без аналізу багаторічної прецедентної практики Європейського суду з прав людини, який поступово сформував унікальну доктрину захисту особистих прав і свобод. Сучасна практика Суду ґрунтується на поєднанні традиційних ліберальних цінностей із готовністю відповісти на виклики технологічного прогресу, що робить статтю 8 універсальним інструментом захисту людської гідності в умовах сучасного глобалізованого світу.

Основоположним підходом, який застосовує Європейський суд з прав людини до тлумачення статті 8 Конвенції, виступає принцип еволюційного або так званого динамічного тлумачення. У межах цього підходу Конвенція розглядається як живий інструмент, що потребує адаптації до новітніх змін у сучасному соціальному контексті та досягнень науково-технічного прогресу[12]. Сфера захисту приватного та сімейного життя постійно розширюється, охоплюючи нові аспекти людського буття, зокрема гендерну ідентичність, право на самовизначення і цифрову приватність. Суд все частіше відходить від суто формального підходу до тексту, надаючи перевагу більш глибокому захисту прав, що дозволяє забезпечити ефективну охорону інтересів людини в умовах динамічних змін сучасного світу. Визначальну роль у цьому процесі відіграє концепція автономного тлумачення таких понять, як приватне життя, сім'я, житло та кореспонденція, сенс яких виходить за межі національних визначень країн-учасників.

Під час розгляду справ на основі статті 8 Європейської Конвенції суд проводить всебічний аналіз законності державного втручання у права осіб, застосовуючи так званий трискладовий тест. Відповідно до цього підходу, будь-яке обмеження права на приватність має, по-перше, бути встановлене на підставі закону; по-друге, переслідувати одну чи кілька легітимних цілей, зазначених у пункті 2 статті 8 Конвенції, що включають забезпечення національної безпеки, захист громадського порядку, здоров'я чи моральності, а також охорону прав і свобод інших осіб[19]. Крім того, втручання повинно бути «необхідним у демократичному суспільстві», що означає існування нагальної суспільної потреби та дотримання принципу пропорційності. У цьому аспекті Європейський суд з прав людини активно застосовує доктрину «межі розсуду» (*margin of appreciation*), яка дає національним органам влади певний простір для вибору методів регулювання, особливо у тих сферах, де ще не сформувався спільний європейський консенсус [11]. Суд завжди зберігає за собою право остаточного контролю, аби переконатися, що відповідні заходи не підривають сутність конвенційних гарантій і забезпечують належну рівновагу між суспільними інтересами та правами кожної особи.

Сучасна практика ЄСПЛ звертає особливу увагу на розмежування негативних і позитивних зобов'язань держави у сфері захисту приватності. Негативні зобов'язання передбачають від органів влади лише невтручання в особисте життя громадян, уникаючи свавільних дій. Натомість позитивні зобов'язання покладають на державу обов'язок приймати активні законодавчі та адміністративні заходи для забезпечення захисту особи від втручання чи загроз з боку третіх осіб [14]. Ця тема набуває особливої важливості в контексті захисту персональних даних, де право на приватність органічно переплітається з правом на захист інформації. У законодавстві Європейського Союзу ці аспекти розглядаються як самостійне фундаментальне право. Співвідношення між Конвенцією та нормативами ЄС, зокрема Загальним регламентом про захист даних (GDPR), формує складну багаторівневу систему, в якій ключову роль відіграє концепція «інформаційного самовизначення», що спрямована на забезпечення гідності людської особи. Держава зобов'язана впроваджувати

правову базу, яка гарантує прозорість процесів обробки даних та забезпечує ефективні механізми правового захисту.

Важливим елементом у трактуванні статті 8 є забезпечення захисту професійної діяльності та ділової переписки, адже Суд підкреслює, що поняття приватного життя виходить за межі виключно домашньої сфери. Будь-яке втручання у приватність на робочому місці, зокрема моніторинг електронної пошти чи телефонних розмов, має ретельно перевірятися на відповідність критеріям якості закону [24]. Суд підкреслює, що навіть у професійній чи публічній сфері людина може розраховувати на захищене право на приватність, яке держава зобов'язана гарантувати через впровадження чітких законодавчих механізмів для запобігання можливим зловживанням. У своїй практиці ЄСПЛ формує складну систему балансів, спрямовану на забезпечення індивідуальної свободи, що водночас передбачає обов'язок держави діяти прозоро та обґрунтовувати будь-яке втручання в особистий простір громадян. Еволюція рішень Суду свідчить про те, що право на повагу до приватного життя залишається наріжним каменем європейського правопорядку, який постійно адаптується до нових викликів інформаційної епохи [15].

Підсумовуючи викладене, варто підкреслити, що основні підходи Європейського суду з прав людини до статті 8 Конвенції характеризуються значною гнучкістю і прогресивністю. Відмова Судом від статичного тлумачення прав людини на користь їхнього субстантивного захисту створює умови для ефективного реагування на сучасні виклики, зокрема пов'язані з новими формами цифрового контролю та суспільного тиску. Такий підхід сприяє збереженню права на повагу до приватного життя як дієвого механізму захисту особистості, її автономії та людської гідності. Через це воно не лише уникає зниження свого статусу до формальної декларації, але й слугує потужним інструментом адаптації до динамічних соціальних змін у європейському просторі.

2.2. Аналіз провідних рішень ЄСПЛ щодо приватного і сімейного життя

Практичне впровадження статті 8 Конвенції найкраще проявляється через аналіз окремих справ, які формують так звану «прецедентну тканину» європейської судової системи. Практика ЄСПЛ не є статичною сукупністю правил, а являє собою динамічний процес тлумачення прав людини у відповідь на виклики сучасного суспільства. Вивчення ключових рішень Суду дозволяє зрозуміти, як абстрактні положення про повагу до приватного життя перетворюються на конкретні юридичні зобов'язання держав, гарантують захист особистих прав у найбільш чутливих сферах — від трудових правовідносин до глобальних систем цифрового нагляду.

Аналіз судової практики Європейського суду з прав людини дозволяє відстежити розвиток підходів до захисту приватного життя, починаючи від традиційних питань фізичної недоторканності й до сучасних викликів, пов'язаних із цифровою безпекою та масовим збором даних. Основоположним принципом, закріпленим у Конвенції, є охорона особи від необґрунтованого втручання держави. Однак межі цього захисту постійно уточнюються та переглядаються на основі прецедентного права [19]. Значущим етапом у розумінні питань приватності на робочих місцях стала справа «Bărbulescu проти Румунії». У цьому випадку Велика Палата Європейського суду з прав людини постановила, що роботодавець може здійснювати моніторинг електронної кореспонденції працівника лише за наявності чітких попередніх гарантій і обґрунтування пропорційності таких дій [3]. Це рішення підтвердило, що навіть у робочому середовищі людина має право розраховувати на певний рівень приватності.

Розвиток технологій відеоспостереження також отримав детальну правову оцінку в справі «López Ribalda та інші проти Іспанії». Суд дійшов висновку, що використання прихованого відеоспостереження щодо працівників може бути обґрунтованим лише за наявності серйозних підозр у вчиненні правопорушень і за умови, якщо менш інвазивні методи виявилися неефективними. Цей прецедент продемонстрував непростий баланс між законними інтересами роботодавця та

фундаментальним правом на приватність як у публічному, так і в робочому просторі [8].

Сучасні виклики, пов'язані з діяльністю спецслужб та масовим перехопленням електронних комунікацій, знайшли своє відображення у справах «Big Brother Watch проти Сполученого Королівства» та «Centrum för rättvisa проти Швеції». У цих рішеннях Суд детально аналізував режими масового стеження, встановивши, що відсутність незалежного попереднього дозволу на перехоплення даних та недостатні гарантії щодо їх зберігання становлять порушення статті 8 Конвенції [4]. Хоча держави мають широку межу розсуду у питаннях національної безпеки, процедури стеження повинні бути оточені наскрізними запобіжниками, щоб запобігти зловживанням. Важливо, що такі рішення створюють необхідний контекст для застосування загальноєвропейських стандартів у цифровій екосистемі [13]. Питання захисту персональних даних та права на інформаційне самовизначення були розглянуті в контексті справи «Breyer проти Німеччини», де під аналіз потрапило питання обов'язкової реєстрації SIM-карт. Суд дійшов висновку, що зберігання ідентифікаційних даних користувачів є втручанням у приватне життя, однак таке втручання може бути обґрунтованим, якщо воно відповідає цілям боротьби зі злочинністю та є пропорційним. У наукових працях підкреслено, що підходи Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) узгоджуються з нормами Загального регламенту про захист даних (GDPR), формуючи багаторівневий механізм захисту прав індивіда [14]. Подібні принципи, що стосуються балансу інтересів, застосовуються і в ситуаціях розповсюдження персональних даних комерційними організаціями, що демонструється у справі «Satakunnan Markkinapörssi Oy та Satamedia Oy проти Фінляндії» [9].

Окремий розділ судової практики стосується питань фізичної недоторканності та сімейного життя. У справі «Vavříšková та інші проти Чеської Республіки» Суд дійшов висновку, що політика обов'язкової вакцинації є втручанням у приватне життя. Водночас таке втручання обґрунтоване досягненням легітимної мети захисту

громадського здоров'я та визнане необхідним у демократичному суспільстві [10]. Для України особливо важливою є справа «Денисов проти України», у якій Суд розглянув професійну діяльність через призму статті 8. Він наголосив на необхідності відокремлення виключно професійних наслідків звільнення від тих, що мають істотний негативний вплив на приватне життя особи [7].

Аналіз бази даних HUDOC вказує на те, що Суд докладает зусиль для формування універсальних критеріїв, які сприяють захисту особистої автономії в умовах стрімкої цифровізації та посилення державного контролю[11]. Регулярно оновлювані настанови щодо застосування статті 8 слугують важливим орієнтиром для національних судів у трактуванні питань приватності, житла та кореспонденції. Це свідчить про те, що кожне нове рішення Суду стає частиною ширшої глобальної дискусії про межі особистої свободи та зобов'язання держави щодо її належного гарантування.

Аналіз прецедентної практики свідчить про глибоку інтеграцію правових позицій Європейського суду з прав людини у національні правові системи. Наведені рішення не лише вирішують конкретні спори, але й формують основу для майбутніх стандартів захисту приватності. Суд ефективно знаходить баланс між зростаючими можливостями технологічного прогресу та дотриманням принципу непорушності людської гідності, що робить його діяльність важливим інструментом захисту прав людини в умовах епохи великих даних і посиленого державного контролю.

2.3. Судова практика щодо захисту житла та недоторканності Кореспонденції

У системі конвенційних прав захист територіального та комунікаційного простору особи відіграє винятково важливу роль, адже саме тут закладаються основи для свободи розвитку індивідуума без зовнішнього втручання. Історично такі категорії, як право на недоторканність житла та таємницю листування, формувалися як механізми протидії фізичному свавілля з боку влади. Однак сучасність диктує необхідність їх переосмислення в контексті віртуального середовища та професійної взаємодії. Європейський суд з прав людини використовує динамічний підхід у

трактуванні цих принципів, наповнюючи традиційні правові положення новими смислами, які відповідають реаліям технологічного прогресу та потребам демократичного суспільства в умовах глобальної цифровізації.

Захист житла та недоторканності кореспонденції у практиці Європейського суду з прав людини вважається ключовим елементом забезпечення особистої свободи та приватності особи. Поняття житла в розумінні Суду має автономний характер і виходить за межі традиційного розуміння зареєстрованого місця проживання особи. Воно охоплює будь-який простір, де індивід фактично проживає або здійснює особисту діяльність, включаючи робочі приміщення та тимчасові місця перебування. Особливий акцент у прецедентній практиці робиться на захисті конфіденційності зв'язку, яка за умов цифрової трансформації зіткнулася з новими викликами. Сучасне розширення уявлень про кореспонденцію, що раніше обмежувалося поштовими відправленнями, тепер охоплює широкий спектр електронних комунікацій, таких як електронна пошта та повідомлення в месенджерах [19]. У своїх рішеннях Суд наголошує, що кожна особа має право на виправдане очікування приватності під час обміну інформацією, незалежно від каналу її передачі. Будь-яке несанкціоноване перехоплення таких даних без наявності відповідних законних підстав розглядається як серйозне порушення положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Ключовим етапом у розробці стандартів захисту кореспонденції стали судові рішення, що стосуються практик масового стеження, зокрема справа «Big Brother Watch проти Сполученого Королівства». У цій справі Європейський суд з прав людини визначив, що режими масового перехоплення даних спецслужбами потребують запровадження всебічних механізмів захисту. Це включає незалежний нагляд на всіх етапах процесу — від відбору інформації до її зберігання та остаточного видалення[4]. Подібні принципи були підтверджені в рішенні у справі «Centrum för rättvisa проти Швеції», де Суд наголосив, що брак прозорості та ефективних засобів правового захисту у сфері таємного збору даних підриває довіру

громадян до демократичних інституцій [6]. Ухвалені рішення сприяли формуванню сучасного стандарту якості закону, якого має дотримуватися будь-яке національне законодавство, що регулює діяльність у сфері розвідки та контррозвідки.

Захист інформаційної складової кореспонденції також розглядається через аналіз доступу до персональних даних і регулювання трудових відносин. У справі «Breuer проти Німеччини» Європейський суд із прав людини зазначив, що, хоча обов'язкова реєстрація SIM-карт є втручанням у приватність, її можна виправдати за наявності чітко визначених процедур доступу до таких даних [5]. Право на конфіденційність зв'язку поширюється й на робоче місце, що було детально висвітлено у справі «Bărbulescu проти Румунії». Суд підкреслив необхідність попереднього інформування працівників про моніторинг їхньої діяльності, а також обмеження у повному доступі роботодавця до особистого змісту повідомлень [3]. Це свідчить, що конфіденційність кореспонденції залишається захищеною навіть у випадках, коли вона здійснюється за допомогою технічних засобів, наданих роботодавцем. У наукових коментарях підкреслюється, що подібний підхід ЄСПЛ формує основу для впровадження загальноєвропейських стандартів захисту даних.

Рекомендації Європейського суду з прав людини щодо застосування статті 8 Конвенції підкреслюють прогресивне стирання межі між приватною та публічною сферами, водночас акцентуючи на невід'ємності захисту житла та таємниці зв'язку, які залишаються фундаментальними принципами правової держави. У цьому контексті загальнонаціональні органи влади зобов'язані не лише утримуватися від свавільних дій, але й створювати відповідні умови для забезпечення реального і надійного захисту права на недоторканність кореспонденції, особливо у світлі сучасних викликів, пов'язаних із кіберстеженням. Відтак, судова практика ЄСПЛ сприяє гнучкій адаптації традиційних прав до умов та потреб інформаційного суспільства.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що судова практика Європейського суду з прав людини у сфері захисту житла та кореспонденції зазнала значної еволюції,

трансформуючись від охорони виключно матеріальних об'єктів до забезпечення недоторканності цифрового середовища людини. У сучасних умовах поняття «дім» і «листування» виходять за межі фізичних стін або паперових носіїв і набувають значення простору безпеки, у якому людина має право на анонімність і захист від зовнішнього втручання. Завдяки послідовній правозастосовній діяльності Суду, прецедентне право формує гнучкий і стійкий механізм захисту, який адаптується до технологічних нововведень, забезпечуючи недоторканність приватного життя незалежно від використовуваних цифрових чи аналогових інструментів.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ У ПРЕЦЕДЕНТНИХ РІШЕННЯХ ЄСПЛ

3.1. Критерії втручання держави у право на приватність у практиці ЄСПЛ

Система захисту прав людини, створена в рамках Європейської конвенції, базується на тонкому балансі між індивідуальними свободами та повноваженнями державних органів. Стаття 8 Конвенції не забезпечує абсолютний захист від втручання влади, але встановлює чіткі процедурні та змістовні обмеження, за межами яких дії держави вважаються свавільними. Для визначення того, чи було порушене право на приватність, Європейський суд з прав людини розробив особливий підхід, який дає змогу аналізувати кожен випадок крізь призму демократичних цінностей та принципів верховенства права.

У юриспруденції Європейського суду з прав людини право на повагу до приватного життя не є абсолютним, що надає державі можливість за певних обставин обмежувати його реалізацію. Проте будь-яке таке обмеження підлягає ретельній перевірці на відповідність критеріям, визначеним у пункті 2 статті 8 Конвенції. Ключовим і базовим критерієм є дотримання принципу законності втручання, який передбачає існування чіткої правової основи. Відповідний закон має бути не лише доступним, але й сформульованим такою мірою зрозуміло та точно, щоб особа могла передбачити можливі юридичні наслідки своїх дій. Окрім того, будь-яке втручання повинно переслідувати одну з легітимних цілей, що зазначені в Конвенції. До таких цілей належать забезпечення національної безпеки, захист громадського порядку, запобігання злочинності чи охорона прав і свобод інших осіб [19]. Держава повинна не лише проголосити одну з цих цілей як підставу для втручання, але й надати переконливі докази того, що її дії дійсно спрямовувалися на досягнення саме цієї мети в конкретних обставинах. Виявлення іншої, прихованої мети автоматично тягне за собою визнання втручання протиправним.

Третім і найбільш складним критерієм є необхідність втручання в умовах демократичного суспільства. Це передбачає, що подібні заходи повинні відповідати нагальній суспільній потребі та суворо дотримуватися принципу пропорційності. При оцінюванні цього критерію Суд здійснює ретельний аналіз співвідношення між інтересами окремої особи та інтересами суспільства загалом. У своїх рішеннях він керується доктриною межі розсуду, яка надає національним органам певну свободу у визначенні засобів регулювання залежно від культурного, історичного чи безпекового контексту конкретної держави [15]. Важливо зазначити, що термін необхідний у цьому контексті не варто розуміти як корисний чи бажаний. Він стосується лише наявності об'єктивної причини, що виправдовує обмеження основоположного права.

Суд перевіряє, чи були наведені національною владою переконливі й достатні аргументи для виправдання таких дій. Втім, навіть за існування певної свободи дій у держав, ці межі завжди перебувають під суворим контролем з боку Європейського суду з прав людини. Такий контроль покликаний забезпечити справедливий баланс між державною владою та особистою автономією [12]. Будь-яке невідповідне співвідношення між метою втручання і методами її досягнення автоматично свідчить про порушення статті 8 Конвенції. Адже в умовах демократичного суспільства захист прав людини має залишатися основним пріоритетом навіть за наявності нагальних публічних потреб.

Критерії втручання особливо детально аналізуються у справах, що стосуються використання сучасних технологій і прихованого спостереження. У рішенні «Big Brother Watch проти Сполученого Королівства» Суд застосував ці критерії для оцінки якості національного законодавства, наголошуючи на тому, що масове перехоплення даних може бути сумісним із принципами демократичного суспільства лише за умови наявності всеосяжних процедурних гарантій [4]. Відповідно до бази даних HUDOC, найчастіше держави програють справи щодо цифрової приватності через недотримання критерію необхідності та відсутність незалежного нагляду [11]. У

справі «Bărbulescu проти Румунії» Суд здійснив аналіз пропорційності в контексті трудових відносин, дійшовши висновку, що роботодавець не може виправдовувати контроль легітимною метою, якщо не дотримано процедурні вимоги щодо прозорості та обґрунтування обсягу втручання. Це свідчить про те, що трискладовий тест вимагає від суб'єктів влади дотримуватися ретельного балансу інтересів, при якому доступ до приватних повідомлень має бути винятковим заходом.

Таким чином, зазначені критерії формують цілісну правову систему, яка унеможливорює використання державами нечітких юридичних положень для легітимації надмірного втручання в приватне життя громадян. Кожна стадія перевірки — від аналізу відповідності закону вимогам якості до оцінки пропорційності застосованих заходів — виконує функцію запобіжного механізму, що не допускає трансформації публічного інтересу в інструмент обмеження особистої свободи. Завдяки такому ретельному підходу Європейський суд з прав людини гарантує адаптивну стабільність європейської системи захисту прав людини в умовах безперервного соціального та технологічного прогресу.

3.2. Баланс між правом на приватність та суспільними Інтересами

Питання балансу між індивідуальними правами та потребами колективу залишається одним із найстаріших у правовій науці, але в умовах глобалізації воно набуло особливої актуальності. Право на приватність не може розглядатися окремо від соціального контексту, адже кожна людина є невіддільною частиною суспільства, стабільність і безпека якого безпосередньо впливають на її якість життя. Тому сучасна правова система не намагається забезпечити абсолютну незалежність особи, а прагне до створення моделі взаємодії, де втручання держави виступає не засобом утиску, а механізмом захисту спільних цінностей. Це, своєю чергою, потребує постійного аналізу й чіткого юридичного обґрунтування кожної дії з боку влади.

Пошук оптимального балансу між правом на приватність і суспільними інтересами залишається ключовим викликом сучасного правопорядку, особливо в контексті Європейського Союзу, де захист приватного життя є фундаментальною

основою демократичних цінностей. Потреби суспільства, такі як забезпечення національної безпеки, охорона здоров'я, економічний розвиток та боротьба зі злочинністю, нерідко потребують певного обмеження особистих прав. Однак у правовому полі ЄС подібні обмеження завжди підпорядковані принципам верховенства права і прямої дії правових норм, що запобігає проявам свавілля з боку державних органів. Дослідники підкреслюють, що у європейському правовому просторі досягнення цього балансу можливе завдяки складним юридичним механізмам, які вимагають чіткого обґрунтування кожного заходу державного втручання реальними суспільними потребами, а не лише політичною доцільністю [23].

У сучасних умовах цифрової трансформації питання забезпечення балансу між правом на приватність і публічним інтересом набуває нового характеру. Масова обробка даних дедалі більше визнається ключовим інструментом підтримки громадських інтересів, однак вона також породжує серйозні загрози для приватного життя особи. Зокрема, конфлікт між потребою держави у контролі над інформаційними потоками та правом індивіда на інформаційне самовизначення стає особливо актуальним у цифровому середовищі. Це загострює юридичні протиріччя, оскільки національні інтереси в сфері безпеки нерідко вступають у суперечність із транскордонною природою Інтернету, що вимагає від законодавчої системи розробки адаптивних, але водночас надійних механізмів правового регулювання та захисту [1]. У цьому контексті захист персональних даних виступає не просто як базове індивідуальне право, а як фундаментальна складова правового порядку, що сприяє збереженню рівноваги між захистом приватного життя громадян і задоволенням потреб суспільного інтересу в умовах інформаційного суспільства [24].

Сучасна доктрина права Європейського Союзу наголошує на двох основних аспектах захисту даних — індивідуальному та структурному. Індивідуальний вимір охоплює право особи на контроль над своїми персональними даними, тоді як структурний аспект передбачає зобов'язання держави створити таку інфраструктуру

обробки інформації, яка б автоматично зменшувала ризики для основних прав людини [2]. Це передбачає, що суспільний інтерес, наприклад, у контексті протидії тероризму, не може автоматично перевищувати пріоритет приватності без проведення належного аналізу пропорційності. Кожен випадок втручання у право на приватність повинен бути підданий ретельній оцінці з метою визначення, чи є обраний засіб найменш обтяжливим для окремої особи та водночас ефективним для досягнення легітимної мети. Важливо також гарантувати, щоб такі дії не шкодили сутності самого фундаментального права. Процес балансування інтересів у європейському праві виступає безперервним механізмом адаптації юридичних норм до викликів, які зумовлені розвитком новітніх технологій. При цьому захист людської гідності та особистої автономії залишається ключовим пріоритетом.

Таким чином, досягнення сталого балансу інтересів можливе лише за умови ефективного функціонування судових та адміністративних механізмів контролю, які мають здатність своєчасно реагувати на непропорційні дії держави. У цьому контексті правовий захист приватності набуває значення гарантії, що навіть найважливіші цілі, пов'язані з забезпеченням безпеки чи стимулюванням економічного розвитку, не будуть досягатися за рахунок обмеження фундаментальних прав і свобод. Такий підхід є ключовим для збереження основ демократичного устрою, у якому держава функціонує в інтересах людини, а не навпаки, навіть у викликах, пов'язаних із глобальними технологічними трансформаціями.

3.3. Вплив рішень ЄСПЛ на формування національної практики захисту приватності

Процес інтеграції міжнародних стандартів у національні правові системи являє собою складний механізм, що вимагає не лише внесення змін до законодавства, але й глибокого реформування правової свідомості суддів та представників органів державної влади. У цьому контексті ключову роль відіграє Європейський суд з прав людини, який виступає як центральний арбітр, а його правові висновки стають

рушійною силою для вдосконалення внутрішнього законодавства держав-членів Ради Європи. Завдяки практиці цього Суду, заснованій на прецедентному праві, національні правові системи отримують можливість адаптуватися до сучасних вимог, забезпечуючи ефективний, а не формальний захист основоположних прав і свобод людини в умовах новітніх глобальних викликів.

Вплив рішень Європейського суду з прав людини на формування національної практики захисту приватності слугує ключовим рушієм модернізації та гуманізації правових систем європейських держав у контексті ХХІ століття. Цей процес здійснюється не лише через безпосереднє виконання ухвал у конкретних справах, де держава виступає відповідачем, але також завдяки інтеграції загальних стандартів, розроблених Судом, у норми національного законодавства та судову практику. Для багатьох країн, зокрема України, практика Європейського суду з прав людини фактично перетворилася на джерело права, що стимулює перегляд традиційних, іноді застарілих підходів до трактування недоторканності приватного життя, житла та кореспонденції [12]. У наукових дослідженнях акцентується увага на тому, що такий "трансформаційний вплив" сприяє поступовій гармонізації внутрішніх стандартів захисту прав людини із загальноєвропейськими принципами. Це, у свою чергу, формує єдиний правовий простір, в межах якого кожна особа отримує рівні гарантії захисту своєї автономії незалежно від специфіки національної юрисдикції чи характеру місцевих процесуальних норм [15].

Велика Палата ЄСПЛ відіграє ключову роль у реформуванні національних практик, особливо в контексті масового цифрового стеження та захисту інформаційного суверенітету особи. Прецеденти, встановлені у справах проти Сполученого Королівства та Швеції, змусили багато європейських країн переглянути своє законодавство щодо діяльності спеціальних служб. Результатом стало впровадження більш суворих механізмів незалежного контролю та обов'язкової судової перевірки процесів перехоплення значних обсягів інформації [4]. У своїх рішеннях Суд чітко наголошує, що розпливчасті посилання на інтереси національної

безпеки не можуть виправдовувати безмежне чи неконтрольоване втручання в приватне життя громадян. Державні органи зобов'язані дотримуватися прозорих, чітко визначених і передбачуваних правових процедур. Систематичний аналіз офіційної бази даних HUDOC показує, що держави, які ігнорують ці нові стандарти, часто стикаються з жорсткою критикою і юридичними санкціями з боку Ради Європи. Це, у свою чергу, стимулює їх здійснювати глибинні реформи і адаптувати правоохоронну діяльність до принципів демократичного суспільства [11].

У сфері трудових відносин та професійної діяльності вплив Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) на національну практику виявився через запровадження чітких меж втручання роботодавця у приватність працівників. Зокрема, справа «Bărbulescu проти Румунії» стала важливим прецедентом для національних судів у процесі розгляду спорів, пов'язаних із моніторингом корпоративних комунікацій. Суд підкреслив необхідність дотримання компаніями принципів прозорості та пропорційності в таких діях [3]. У контексті української правової системи неабияке значення набуло рішення у справі «Денисов проти України», яке суттєво розширило трактування поняття приватності у професійній сфері. Це рішення зобов'язало національні судові органи враховувати вплив звільнення чи застосування дисциплінарних санкцій на особисте життя працівника, що, своєю чергою, сприяло підвищенню рівня захисту прав державних службовців та представників юридичної професії [7]. Офіційні документи та практика ЄСПЛ відіграють роль своєрідного орієнтиру для національних законодавчих і судових інституцій, забезпечуючи поступальний розвиток права на приватність у відповідь на сучасні виклики.

Прецедентна практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) виконує роль не лише механізму вирішення окремих конфліктів, але й ефективного інструменту впровадження системних змін у національних правопорядках. Через послідовне застосування стандартів, закріплених у статті 8 Європейської конвенції з прав людини, сучасні держави поступово відходять від надмірно репресивних підходів до контролю, надаючи перевагу дотриманню балансу інтересів і

забезпеченню прозорості. Це підкреслює, що європейська правова традиція є динамічною системою, здатною ефективно реагувати на виклики сучасності. Зокрема, вона гарантує високий рівень захисту гідності та приватності особи навіть у контексті цифрової епохи, яка характерна поступовим розмиванням меж між публічним і приватним просторами.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати дослідження теоретичних і практичних засад захисту права на приватність у контексті практики Європейського суду з прав людини та законодавства Європейського Союзу, можна відзначити суттєву еволюцію цього інституту в умовах сучасних викликів. Аналіз розвитку та нормативного змісту приватності підтвердив її непростий шлях трансформації — від класичної ліберальної концепції «права бути залишеним у спокої» до комплексної системи інформаційного самовизначення особистості. Основою цього процесу стали міжнародні документи, такі як Загальна декларація прав людини та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Водночас саме європейська правова система забезпечила найбільш ефективні механізми реалізації цих фундаментальних принципів. Ключову роль у формуванні високих європейських стандартів захисту приватності відіграв принцип динамічного або «еволюційного» тлумачення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Згідно з ним, положення Конвенції розглядаються як «живий інструмент», здатний адаптуватися до соціальних змін і технічного прогресу. Це дозволило значно розширити рамки концепції приватного життя, охоплюючи не лише захист фізичної недоторканності, але й такі аспекти, як гендерна ідентичність, право на самореалізацію, охорону професійної репутації та забезпечення цифрової приватності. Одним із важливих здобутків прецедентної практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) стало впровадження автономного тлумачення ключових понять, таких як «приватне життя», «сім'я», «житло» та «кореспонденція». Суд послідовно наголошує, що зміст цих категорій не може бути обмежений лише формальними визначеннями, закріпленими у національному законодавстві країн-учасниць. Наприклад, сучасне розуміння «житла» охоплює не тільки офіційно зареєстровану адресу проживання, але й офіси, робочі студії чи навіть тимчасові помешкання. У свою чергу, поняття «кореспонденція» поширюється на всі форми електронних комунікацій і метаданих.

Аналіз ключових рішень Суду, таких як справи «Bărbulescu проти Румунії» та «Big Brother Watch проти Сполученого Королівства», підтверджує, що за сучасних умов людина має право очікувати дотримання приватності навіть на робочому місці чи в публічному просторі. Будь-яке втручання в це право з боку державних органів або роботодавців підлягає суворій оцінці через застосування «трискладового тесту». Цей механізм передбачає, що обмеження приватності можливе лише за умови відповідності трьом критеріям: воно має базуватися на якісному та передбачуваному законі, переслідувати легітимну мету та бути необхідним у демократичному суспільстві. Відповідність принципу пропорційності в цьому процесі є визначальною.

У тексті особливий акцент зроблено на питання балансу між індивідуальною автономією та суспільними інтересами, такими як національна безпека та боротьба зі злочинністю. Виявлено, що право на приватність не має абсолютного характеру, однак суспільний інтерес не може використовуватися як загальне виправдання для впровадження тотального контролю. Сучасна правова доктрина Європейського Союзу, зокрема Загальний регламент про захист даних (GDPR), запроваджує підходи, які враховують як індивідуальні, так і системні аспекти захисту. У цьому контексті держава має не лише уникати проявів свавілля, але й формувати таку систему обробки даних, що автоматично знижує ризики порушення прав людини. Даний принцип узгоджується із позитивними зобов'язаннями держав, визначеними статтею 8 Європейської конвенції, яка передбачає активні заходи щодо забезпечення захисту особи від втручання сторонніх осіб у цифровому середовищі. Співпраця між практикою ЄСПЛ та нормами права ЄС формує унікальну багаторівневу систему гарантій, де людська гідність залишається ключовою цінністю навіть у контексті впровадження масштабних державних програм нагляду.

Для України значущість цих стандартів підтверджується їхнім безпосереднім впливом на національну судову практику та законодавство через прецеденти Європейського суду з прав людини. Зокрема, справа «Денисов проти України» стала важливим орієнтиром для вітчизняного судочинства, наголошуючи на потребі

чіткого розмежування між суто професійними наслідками звільнення та тими, які мають серйозний вплив на приватне життя особи. Даний прецедент демонструє, що професійна діяльність є невід'ємною складовою ідентичності людини і, відповідно, потребує захисту на рівні конвенційних норм. Упровадження європейських стандартів спонукає національні органи влади переходити від репресивних методів контролю до прозорих процедур, де кожне втручання у приватну сферу має бути ретельно обґрунтоване та санкціоноване незалежним арбітром.

Головний висновок дослідження полягає в тому, що право на повагу до приватного життя в сучасній Європі виступає динамічним захистом від новітніх форм цифрового та соціального тиску. Це право зберігає свою стабільність і дієвість не лише завдяки текстам міжнародних договорів, але й завдяки постійній інтелектуальній роботі судів, спрямованій на пошук справедливого балансу інтересів. В умовах масової цифровізації, стрімкого розвитку штучного інтелекту та обробки великих даних, трискладовий тест і принцип пропорційності залишаються найнадійнішими механізмами для запобігання трансформації демократичного суспільства в систему тотального спостереження. Для подальшого розвитку права на приватність в Україні надзвичайно важливо не обмежуватися лише формальною гармонізацією законодавства з європейськими директивами. Потрібна глибока зміна правосвідомості, за якої приватність стає основою індивідуальної свободи та ключовою передумовою існування правової держави. Дотримання стандартів Європейського суду з прав людини та норм права ЄС є критично важливим для створення умов, за яких кожна людина в Україні зможе реально контролювати своє інформаційне життя й бути захищеною від будь-якого свавільного втручання в її особистий та сімейний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Asensio P. de M. Conflict of Laws and the Internet. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2020. 416 p.
2. Bieker F. The right to data protection: individual and structural dimensions of data protection in EU law. The Hague ; Berlin : Asser Press ; Springer, 2022. 451 p.
3. Case of Bărbulescu v. Romania [GC], no. 61496/08.
4. Case of Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom, nos. 58170/13, 62322/14, 24960/15.
5. Case of Breyer v. Germany, no. 50001/12.
6. Case of Centrum för rättvisa v. Sweden [GC], no. 35252/08.
7. Case of Denisov v. Ukraine [GC], no. 76639/11.
8. Case of López Ribalda and Others v. Spain [GC], nos. 1874/13, 8567/13.
9. Case of Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland [GC], no. 931/13.
10. Case of Vavříčka and Others v. the Czech Republic [GC], no. 47621/13.
11. European Court of Human Rights. HUDOC database. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>
12. Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. Strasbourg : European Court of Human Rights, 2024. 128 p.
13. Kuner C., Bygrave L. A., Docksey C. The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Commentary. Oxford : Oxford University Press, 2020. 1500 p.
14. Lynskey O. The Foundations of EU Data Protection Law. Oxford : Oxford University Press, 2019. 349 p.
15. Mowbray A. Cases, Materials, and Commentary on the European Convention on Human Rights. 4th ed. Oxford : Oxford University Press, 2018. 1104 p.
16. Велика українська юридична енциклопедія. Т. 13: Міжнародне приватне право. Харків : Право, 2021. 840 с.
17. Вовк В. Гіпермодерн і соматичні права людини. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 2. С. 344–348.

18. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_015
19. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004
20. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
21. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ : АртЕк, 2020. 128 с.
22. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1966. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043
23. Право Європейського Союзу (в питаннях і відповідях) : навч.-довід. посіб. / за заг. ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2020. 480 с.
24. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / за ред. І. В. Яковюка. Харків : Право, 2021. 528 с.
25. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / за ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева. Харків : ХНУВС, 2022. 468 с.
26. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
27. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 1 / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2020. 864 с.